

РЕЦЕНЗІЯ
рецензента на дисертаційне дослідження
БІЛОУСЬКА РОМАНА СЕРГІЙОВИЧА на тему
«Технологічне забезпечення конкурентоспроможності
сільськогосподарських підприємств», подане на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні процеси в аграрному виробництві, які відбуваються на тлі посилення глобальних викликів та інституційної нестабільності, актуалізують необхідність переосмислення засад забезпечення довгострокової конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Водночас, стрімке ускладнення технологічного середовища, інтенсивне впровадження цифрових інновацій та зростання технологічної асиметрії між суб'єктами аграрного виробництва формують нові виміри конкурентної боротьби. В таких умовах здатність агропідприємств до технологічної інтеграції й адаптації до складних техногенно-природних умов функціонування перетворюється на визначальну характеристику їх стратегічної життєздатності.

Проблематика технологічного забезпечення виходить за межі суто технічного оновлення та набуває ознак складної системної категорії, яка охоплює інституційно-організаційний, управлінський, фінансовий і кадровий виміри. Впровадження технологічних інновацій вимагає формування адаптивної інфраструктури, нових компетенцій персоналу, синергії між виробничими і цифровими платформами, а також наявності сталих механізмів фінансування. З огляду на високий рівень залежності сільськогосподарського виробництва від природних ресурсів і зовнішніх шоків, технологічне забезпечення має розглядатися не лише як інструмент підвищення ефективності, а як критично важливий фактор антикризової стійкості.

У контексті структурної перебудови національного аграрного сектора, що супроводжується зростанням вимог до якості продукції, екологічної відповідальності та інтеграції до глобальних ринків, дослідження механізмів і параметрів технологічного забезпечення конкурентоспроможності набуває особливої теоретичної та практичної значущості. Наукове обґрунтування принципів формування ефективного технологічного потенціалу сільськогосподарських підприємств сприятиме розвитку комплексного підходу до модернізації аграрного виробництва, що ґрунтується на синтезі інноваційного, ресурсного та стратегічного управління в умовах зростаючої турбулентності економічного середовища.

Зв'язок роботи з науковими програми, темами, планами. Дисертаційна робота виконана відповідно до наукової теми: «Теоретико-методичне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на ринку продукції, ресурсів, послуг та інформації на інвестиційно-інноваційних та маркетингових засадах» (0121U108930).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Наукові результати дисертаційної роботи є обґрунтованими, методично виваженими та внутрішньо логічними. Автор на основі поєднання теоретичних концепцій і прикладного аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств запропонував обґрунтовані положення щодо впровадження стратегій технологічного оновлення сільськогосподарських підприємств як складової розвитку їх конкурентоспроможності. Достовірність висновків забезпечується використанням адекватного методичного інструментарію, залученням статистичних даних та їх глибокою інтерпретацією. Практичні рекомендації, сформовані в межах дослідження, мають прикладне значення, відображають галузеву специфіку та можуть бути використані в управлінській практиці аграрних підприємств.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в цілісному обґрунтуванні концептуальних засад, удосконаленні методичного інструментарію та розробленні практично-орієнтованих пропозицій щодо технологічного забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

На концептуальному рівні вперше сформовано теоретичну конструкцію конкурентоспроможності аграрного підприємства, яка базується на пріоритетах технологічного розвитку, інтеграції у цифрову економіку та врахуванні ризикогенних факторів — змін клімату, глобальної конкуренції, наслідків війни. Запропоновано авторське бачення структури технологічного забезпечення з урахуванням компонентів шостого укладу, а саме біотехнологій, цифрових систем, штучного інтелекту, інноваційних матеріалів, агрометеоаналітики, інтернет-комерції та електронних фінансів.

У методичному аспекті удосконалено методику оцінки рівня та ефективності технологічного забезпечення, яка включає кількісні вимірювання впливу різнорівневих факторів, урахування ризиків і побудову моделей на основі цифрових інструментів. Значно поглиблено підходи до визначення конкурентоспроможності підприємств з урахуванням їх масштабів, спеціалізації, структури ресурсів та виявлення галузевих диспропорцій. Визначено параметри технологічної піраміди, розроблено підхід до ідентифікації частки високотехнологічних інновацій (точне землеробство, ГІС, БПЛА, біотехнології тощо) та оцінено ступінь їх впровадження і ефективність.

У практичному вимірі дослідження дозволило розробити пріоритетні напрями модернізації аграрного виробництва відповідно до технологічної парадигми цифрової економіки. Обґрунтовано механізми фінансування інновацій із позицій ESG-підходів, включаючи інструменти самофінансування, лізингу, донорської підтримки, а також механізми інтеграції, кооперації, реструктуризації. Сформульовано стратегічні ініціативи щодо впровадження новітніх технологій із урахуванням ефективності, технічного рівня та спеціалізації сільськогосподарських підприємств.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Білоуська Р.С. на тему «Технологічне забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств» відповідає усім формальним, змістовим і методологічним вимогам, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії в межах спеціальності 051 «Економіка». Структура дисертації відповідає загальноприйнятому академічному стандарту та включає вступ, три змістовно взаємопов'язані розділи, висновки, список використаних джерел. Висвітлення матеріалу вирізняється логічною послідовністю, методичною узгодженістю та концептуальною цілісністю.

Наукове дослідження характеризується високим рівнем актуальності, який забезпечено глибоким розумінням сучасних трансформаційних процесів в аграрному секторі, зокрема необхідності переходу до інноваційних і цифрових моделей забезпечення конкурентоспроможності. У межах дисертації запропоновано оригінальну концептуальну інтерпретацію конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що ґрунтується на синтезі технологічного підходу з інституційною логікою стратегічного управління.

Автор здійснив багаторівневу систематизацію та деталізацію складників технологічного забезпечення конкурентоспроможності, що включає цифрові, біотехнологічні, автоматизовані та інформаційні елементи, а також визначив їх зв'язок із сучасними викликами - такими як зміна клімату, продовольча безпека, деструкція матеріально-технічної інфраструктури. З урахуванням принципів інтеграції до шостого технологічного укладу, сформульовано стратегічні вектори розвитку аграрного виробництва на основі інновацій.

У процесі дослідження було розроблено методику кількісної оцінки рівня технологічної інноваційності, що передбачає врахування ефективності основних засобів, рівня їх оновлення, продуктивності праці та результативності інвестицій. Особливою цінністю дослідження є ідентифікація груп підприємств за рівнем технологічної ефективності, що створює підґрунтя для формування адресних стратегій підтримки.

Практична спрямованість дисертації проявляється у розробці прикладних рекомендацій щодо механізмів фінансування інновацій (зокрема самофінансування, венчурного капіталу, лізингу, державно-приватного партнерства), організаційних форм оновлення технологічної бази (кооперації, корпоратизації, кластеризації), а також обґрунтуванні ESG-парадигми як ідеологічного каркасу сталого технологічного оновлення. Запропоновані стратегічні підходи адаптовані до сучасного економічного контексту України й мають високий потенціал практичної реалізації.

Усі положення дисертації, винесені на захист, логічно пов'язані між собою та впливають із поставленої мети й завдань. Основні наукові результати отримали належну апробацію в публікаціях здобувача та на наукових заходах.

Практичне значення результатів дослідження. Практична значущість результатів дисертаційного дослідження Білоуська Р.С. визначається широким спектром їх застосування в діяльності суб'єктів аграрного сектору, у державному регулюванні, а також в освітньо-науковій сфері.

Розроблені теоретико-методичні підходи до оцінювання технологічного забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств можуть бути використані безпосередньо керівниками, економістами та агротехнологами підприємств для діагностики рівня їх інноваційної спроможності, визначення слабких ланок у структурі ресурсного забезпечення, вибору ефективних технологічних рішень. Сформовані в роботі типології підприємств за рівнем технологічної ефективності дозволяють адаптувати стратегії розвитку до реальних умов функціонування.

Органи державної влади та місцевого самоврядування можуть використовувати аналітичні розрахунки, отримані в дослідженні, для формування політики підтримки аграрного виробництва, удосконалення програм стимулювання технологічного оновлення та інноваційного інвестування з урахуванням диференційованого підходу до підприємств різного масштабу та спеціалізації. Запропоновані рекомендації щодо активізації ролі самофінансування, лізингу та залучення зовнішніх інвестицій є актуальними для програм відновлення аграрного сектору в умовах післявоєнної відбудови.

Результати дисертації також мають навчально-методичну цінність і можуть бути використані в процесі підготовки здобувачів освіти за економічними спеціальностями, а також для розробки спецкурсів з аграрної економіки, інноваційного менеджменту та стратегічного управління розвитком сільського господарства.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Основні результати дослідження опубліковано у 30 наукових працях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому виданні, яке входить до наукометричної бази Web of Science; 1 стаття у періодичних наукових виданнях держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського союзу; 21 матеріалах конференцій.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота Білоуська Р.С. виконана у повній відповідності до норм академічної доброчесності. В процесі аналізу не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації, необґрунтованого дублювання результатів або порушення авторських прав третіх осіб.

Автор коректно здійснив посилання на джерела використаної інформації, у тому числі при цитуванні наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Власні теоретичні положення та висновки чітко

відмежовані від запозичених і базуються на самостійно проведеному аналізі, розрахунках, узагальненнях та інтерпретаціях. Виклад матеріалу є етично виваженим і об'єктивним.

Ураховуючи зазначене, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до встановлених етичних і наукових стандартів, а здобувач дотримався всіх принципів академічної доброчесності під час підготовки та представлення результатів своєї наукової роботи.

Зауваження до дисертаційної роботи:

1. В окремих положеннях дисертації потребує уточнення логіка структуризації змістових блоків, зокрема у частині, присвяченій характеристиці особливостей розвитку сільськогосподарських підприємств з метою підвищення їх конкурентоспроможності. У цьому фрагменті автор одночасно оперує загальними цілями діяльності підприємств (прибутковість, ефективність, сплата податків) і специфічними інструментами стратегічного управління (управління в реальному часі, корпоратизація, капіталізація, інтеграція, реструктуризація боргу тощо) без достатньої диференціації рівнів аналізу та функціональних зв'язків між ними.

2. У візуальному відображенні структури технологічних інновацій (рис. 1.3) обґрунтовано виділено окремий блок «Організація і управління», однак його змістове розкриття в основному тексті є розпорошеним і вторинним. Хоча окремі елементи цього напрямку (цифровізація обліку, документообіг, електронна торгівля, використання штучного інтелекту в управлінні процесами) згадуються, вони не згруповані в єдину змістову конструкцію.

3. Теза щодо значущості аграрної науки та освіти для забезпечення технологічної конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є теоретично обґрунтованою, однак у тексті відсутній аналіз практичної реалізації цього положення в Україні. Не розглянуто, яким чином наукові розробки аграрного профілю інтегруються у виробничу діяльність підприємств, наскільки ефективно працює система трансферу технологій, чи забезпечують аграрні заклади освіти належну якість підготовки фахівців для впровадження інновацій. Без урахування реального стану взаємодії науки, освіти і виробництва теза залишається декларативною та не підтвердженою емпіричними даними.

4. Опис рівнів піраміди технологічного забезпечення (рис. 2.4) не узгоджується з логікою ієрархічного ускладнення, яка є ключовою для подібних моделей. Зміст окремих рівнів є надто загальним (наприклад, «підвищення продуктивності») або не має ознак самостійного етапу (зокрема, «виділення зон неоднорідності»). Це створює ефект дублювання та розмиття меж між рівнями.

5. Наведений у розділі 3.1 огляд інноваційних технологій у сільському господарстві характеризується надмірною деталізацією прикладів без їх чіткої систематизації. Відсутня структурна класифікація технологій за напрямами застосування, функціональними ознаками або впливом на окремі

аспекти виробничої діяльності. Це створює враження фрагментарності викладу та ускладнює формування узагальнених висновків щодо їх ролі у забезпеченні конкурентоспроможності.

Зазначені зауваження не знижують загальну високу оцінку дисертаційної роботи, а мають переважно рекомендаційний характер.

Висновок. Дисертаційне дослідження Білоуська Р.С. на тему: «Технологічне забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств» є актуальним науковим дослідженням, у якому автором успішно вирішено комплекс теоретичних, методичних і прикладних завдань з урахуванням сучасних викликів технологічного розвитку аграрної сфери.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 507 від 03.05.2024, а його автор – Білоусько Роман Сергійович - заслуговує на присудження наукового ступеня присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

РЕЦЕНЗЕНТ

канд. екон. наук, доцент
кафедри менеджменту, бізнесу
і адміністрування
Державний біотехнологічний
університет

ЄФРЕМОВА Н.О.